

OPOREZIVANJE FRILENSERA U ODABRANIM ZEMLJAMA PRE I ZA VREME PANDEMIJE VIRUSA COVID-19

TAXATION OF FREELANCERS IN SELECTED COUNTRIES BEFORE AND DURING THE PANDEMIC OF THE VIRUS COVID-19

Kovinić Nikola | Univerzitet Novi Pazar, Novi Pazar, Srbija | nikola94np@gmail.com

JEL klasifikacija: H61

DOI: 10.5937/trendpos2301053K

UDK: 336.221(497.11:497.5:497.6)

339.13:004.738.5

616.98:578.834]:339.13

COBISS.SR-ID 119433993

Sažetak

Sa pojavom pandemije virusa COVID-19 do izražaja dolazi novi vid radnog angažovanja, koji podrazumeva rad na daljinu tj. rad od kuće. Ovaj vid radnog angažovanja poznat je kao frilensing. U ovom radu će biti predstavljeno oporezivanje frilensera u Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini pre i za vreme pandemije virusa COVID-19. U radu će biti detaljno prikazani svi modeli oporezivanja, kao i njihovi nedostaci i preporuke za unapređenje. Iz analize jasno možemo videti kako je Republika Hrvatska kao članica Evropske unije definisala pravni status ovih radnika, a kako je to uradila Republika Srbija i Bosna i Hercegovina, koje nisu članice Evropske unije, ali koje svoju zakonsku regulativu postepeno prilagođavaju Evropskoj uniji. Pretpostavka je da se tokom analiziranog perioda broj frilensera u ovim zemljama značajno povećao i to prvenstveno zbog donetih mera za sprečavanje širenja pandemije virusa COVID-19. Ovaj rad treba da ukaže i na značaj koji frilenseri imaju za sve zemlje u pogledu ostvarivanja prihoda po osnovu njihovog oporezivanja.

Abstract

With the emergence of the COVID-19 virus pandemic, a new type of work engagement is coming to the fore, which implies remote work, i.e. work from home. This type of employment is known as freelancing. This document will present the taxation of freelancers in the Republic of Serbia, the Republic of Croatia, and Bosnia and Herzegovina before and during the COVID-19 virus pandemic. The document will present all taxation models in detail, as well as their shortcomings and recommendations for improvement. From the analysis, we can see how the Republic of

Croatia, as a member of the European Union, defined the legal status of these workers, and how it was done by the Republic of Serbia and Bosnia and Herzegovina, which are not members of the European Union, but which are gradually adapting their legislation to the European Union. The assumption is that during the analyzed period, the number of freelancers in these countries increased significantly, primarily due to the measures adopted to prevent the spread of the COVID-19 virus pandemic. This paper should also point out the importance that freelancers have for all countries in terms of generating income based on their taxation.

Ključne reči: *frilenseri, digitalna privreda, pravni status, modeli oporezivanja.*

Keywords: *freelancers, digital economy, legal status, taxation models.*

Uvod

Frlensing kao pojam predstavlja novi vid radnog angažovanja u Republici Srbiji, ali i u analiziranim zemljama, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Kako dolazi do razvoja tehnike i tehnologije, odnosno do digitalizacije i globalizacije tržišta, ovaj vid radnog angažovanja doživljava ekspanziju u celom svetu pa tako i kod nas. Sa pojavom pandemije virusa COVID-19, ovaj vid radnog angažovanja ne samo da beleži rast već u jednom periodu pandemije postaje i jedini mogući način uspostavljanja kontakta između poslodavaca i radnika ali i prodavaca i kupaca. Pandemija virusa COVID-19 je pored niza negativnih efekata imala i određene koristi koje se odnose na ubrzanje prelaska na digitalne oblike rada. Iz ovog rada može se videti u kom periodu pandemije i u kojim zanimanjima se broj frilensera najviše povećao. Takođe, može se videti i polna, starosna, bračna i obrazovna struktura frilensera, ali i koji su to ključni razlozi zašto se ljudi sve više opredeljuju za ovaj vid radnog angažovanja.

Definisanje položaja frilensera u pravnom, ekonomskom i poreskom sistemu razlikuje se od zemlje do zemlje. Ove razlike postoje čak i između analiziranih zemalja. Republika Srbija je u značajnoj meri definisala položaj frilensera za razliku od Bosne i Hercegovine, koja po ovom pitanju nije uradila ništa, a koja je kao i Republika Srbija kandidat za ulazak u Evropsku uniju. Republika Hrvatska, kao članica Evropske unije, je najdalje od ove tri analizirane zemlje otišla u zakonskom definisanju ove vrste radnog angažovanja. Sve zemlje sveta danas uočavaju značaj frilensera, posebno u pogledu prihoda koji se mogu ostvariti njihovim oporezivanjem. Mnoge zemlje danas pružaju različite pogodnosti i povlašćene uslove kako bi privukle što veći broj frilensera iz čitavog sveta. U radu će biti prikazani i različiti modeli oporezivanja frilensera u Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja rada je oporezivanje frilensera u Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini pre i za vreme pandemije virusa COVID-19. Teorijski okviri analize položaja frilensera u Republici Srbiji i posmatranim zemljama odrađeni su na konkretno predloženim modelima oporezivanja, kao i sistemima obračuna poreza na dohodak koji frilenseri mogu odabrati kvartalno u zavisnosti od visine svojih prihoda ostvarenih u tom periodu. Predmet rada je da se na jasan način predstave svi modeli oporezivanja frilensera u Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini pre i za vreme pandemije virusa COVID-19, ali i da se ukaže na razlike koje postoje između ovih modela.

Cilj istraživanja

Primarni cilj rada je da se prikažu svi modeli oporezivanja frilensera u analiziranim zemljama, ali i da se prikaže pravni status frilensera u ovim zemljama. Društveni cilj rada se odnosi na ukazivanje postojanja razlika među analiziranim zemljama u pogledu ovog savremenog vida radnog angažovanja.

Metode istraživanja

Eksplorativni metod istraživanja biće korišćen za utvrđivanje tekućih trendova i stanja, odnosno koristiće se odgovarajuća naučna i stručna literatura iz ove oblasti, kao i upotreba različitih elektronskih izvora. Uz pomoć eksplorativnog metoda moći će da se analizira i utvrdi trenutna situacija koja se odnosi na oporezivanje frilensera u analiziranim zemljama. Metod klasifikacije koji će se koristiti u izradi ovog rada služiće da se utvrde razlike, kao i analiziraju trendovi trenutnog oporezivanja frilensera u analiziranim zemljama, ali i potencijalne mogućnosti koje se odnose na oporezivanje frilensera u budućnosti.

Polazne hipoteze u istraživanju

Prilikom izrade ovog rada postavljene su osnovna i posebne hipoteze:

Osnovna hipoteza:

Sa pojavom pandemije virusa COVID-19 broj frilensera u analiziranim zemljama (Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini) se povećao što je dovelo do povećanja prihoda po osnovu njihovog oporezivanja.

Posebne hipoteze:

H1: „Frilenseri u Republici Hrvatskoj su zakonski i ekonomski priznati kao posebna kategorija samozaposlenih sa jasno određenim pravima i obavezama prema državama u kojima posluju.“

H2: „Republika Srbija je modele oporezivanja prihoda frilensera vezala za postojeće zakonske regulative koje se odnose na oporezivanje dohotka građana i nisu direktno vezani za pojam frilensera kao posebne kategorije zaposlenih.“

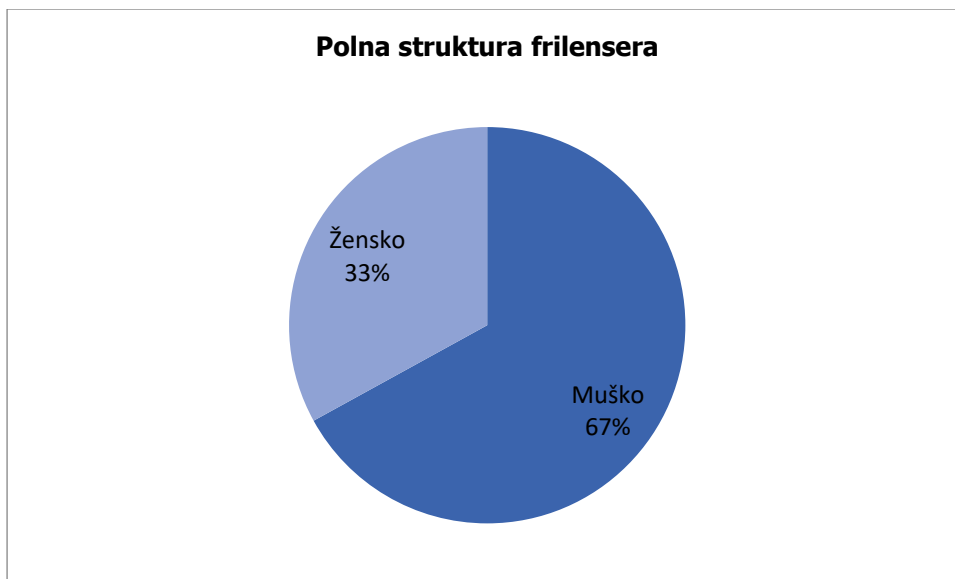
H3: „U Bosni i Hercegovini pojam frilensinga kao samozaposlenja još uvek nije jasno definisan sa svim pravima i obavezama što otežava zadržavanje postojećih i privlačenje stranih frilensera.“

Frilenseri u Srbiji

Udruženje frilensera i preduzetnika Srbije definiše frilensere kao rezidente Republike Srbije, koji žive i obavljaju aktivnosti na njenoj teritoriji za potrebe stranih kompanija ili stranih fizičkih lica preko online platformi. Od početka veka u Srbiji termin *frilenseri* počinje da se vezuje za mlade stručnjake koji rade za inostrane kompanije. Značajno je da iznos zarade frilensera zavisi od kompanije za koju radi [1].

U narednim godinama pravni status ovih ljudi nije definisan ni po kakvom osnovu, izostala je obaveza plaćanja poreza ali i doprinosa za poslove koje su obavljali kao građani Srbije. U 2013. godini evidentirano je da srpski frilenseri prema zaradi koju ostvaruju zauzimaju 12. mesto u svetu, a peto u Evropi. Promet u ovoj godini po osnovu njihovih zarada iznosio je tri miliona dolara. U narednim godinama masovno se uvećavao njihov broj. Prema istraživanjima iz 2016. godine Srbija ima više frilensera od Velike Britanije, Francuske i Nemačke, i prema tome zauzima 11. mesto na svetu. Iako prihodi frilensera ne čine značajan deo BDP-a naše zemlje, veliki broj ljudi na ovaj način u Srbiji zarađuje. Srbija na hiljadu stanovnika ima četiri frilensera. Slična situacija je i u Rumuniji, pa se slobodno može reći da su Srbija i Rumunija zemlje sa najvećim procentom frilensera u odnosu na broj stanovnika. Srbija je rangirana na desetom mestu ukupnog rasta *gig ekonomije* od 19% ukupnih zarada frilensera odmah nakon Rusije [2].

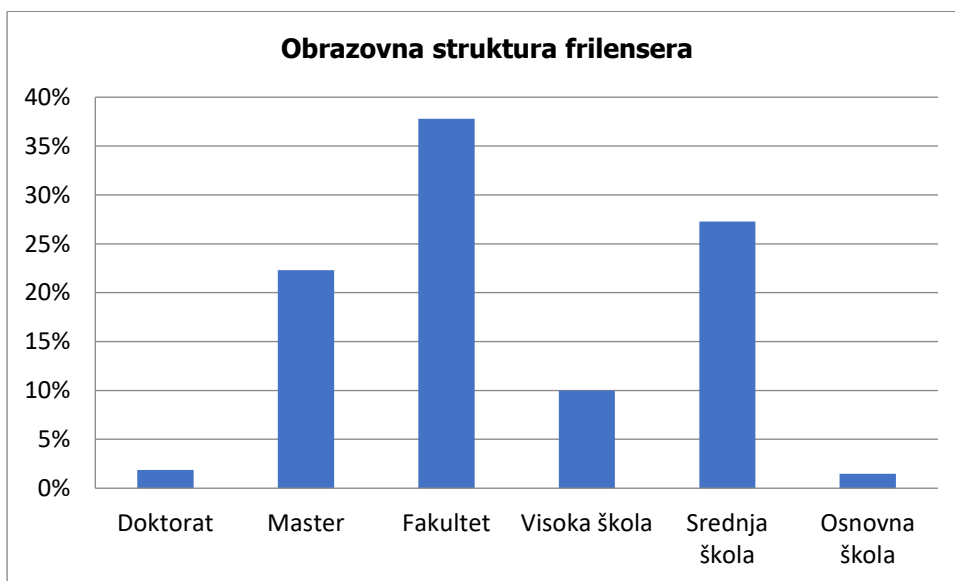
Na osnovu istraživanja koje je sproveo *Naled* 2020. godine frilenseri su mahom mladi ljudi između 20 i 40 godina, u najvećem procentu muškarci koji rade sa srednjom školom ili fakultetom i koji su nezaposleni. Frilenseri u Srbiji najčešće se bave držanjem online časova, programiranjem, grafičkim dizajnom, web dizajnom, video montažom i 3D dizajnom.

Grafikon 1: Polna struktura frilensera u Srbiji

Izvor: Obrada autora na osnovu [3]

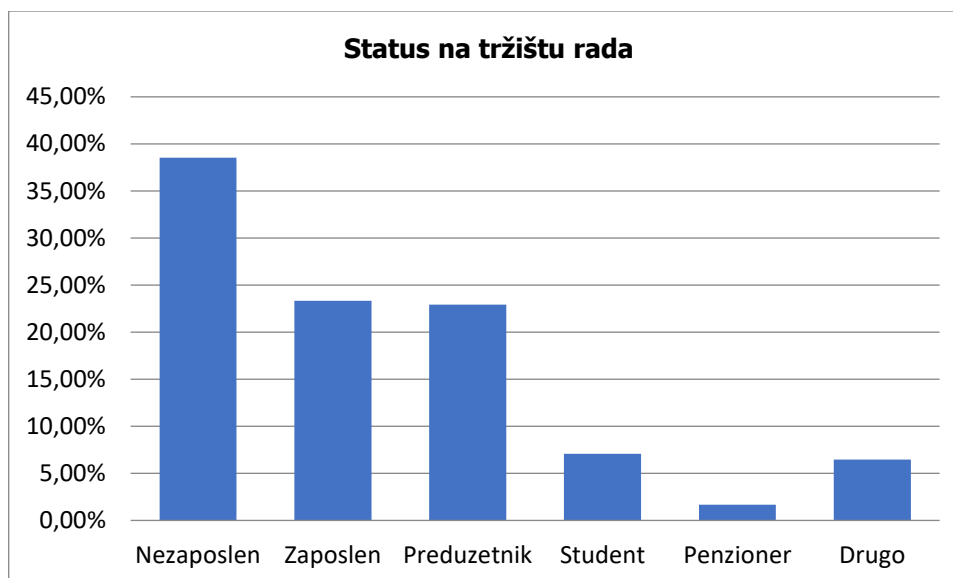
Na osnovu istraživanja koje je sprovedeno od strane Naled-a 2020. godine jasno može se uočiti da je među frilenserima znatno veći broj muškaraca u odnosu na žene i to 67% prema 33% u korist muškaraca.

Grafikon 2: Obrazovna struktura frilensera u Srbiji

Izvor: Obrada autora na osnovu [3]

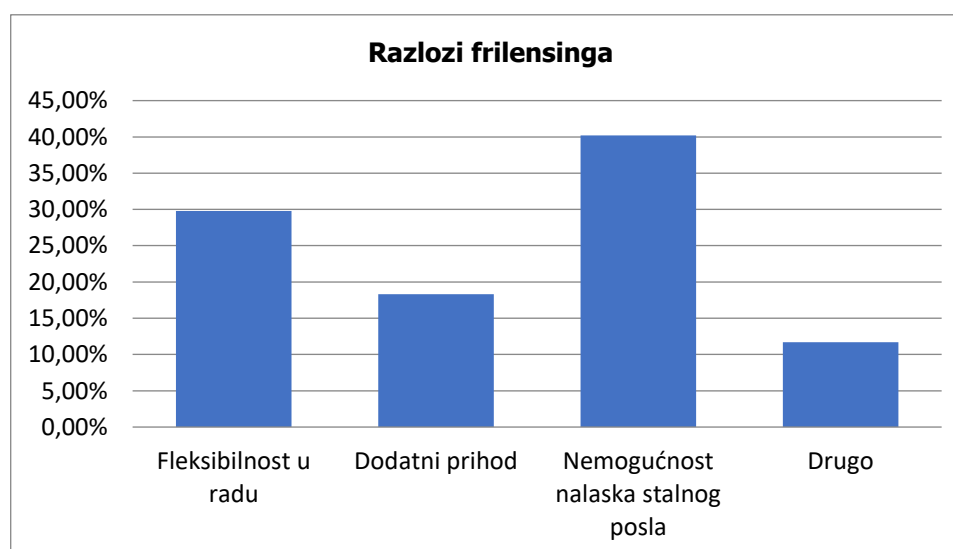
Istraživanje koje je sproveo Naled bavilo se i obrazovnom strukturom frilensera. Najveći broj frilensera u Srbiji čine lica sa fakultetom i to u procentu od 37,8%, dok se na drugom mestu nalaze lica sa srednjom školom i to u iznosu od 27,29%. Nakon toga, javljaju se lica sa master studijama u procentu od 22,29%, a sa višom školom svega 10%. Na samom dnu se nalaze lica sa doktoratom i to 1,88% i lica sa osnovnom školom sa 1,46%.

Grafikon 3: Status na tržištu rada Srbije

Izvor: Obrada autora na osnovu [3]

Sledeći grafikon 3 pokazuje strukturu frilensera u Srbiji. Frilensere u Srbiji čine mahom nezaposlena lica i to u procentu od 38,54%, zatim slede zaposlena lica sa 23,33% i preduzetnici sa 22,92%. Neznatan procenat među frilenserima čine studenti i to sa 7,8% i penzioneri sa 1,67%.

Grafikon 4: Razlozi odlučivanja za frilensing u Srbiji

Izvor: Obrada autora na osnovu [3]

Često međutim frilensing nije stvar ličnog izbora, već nemogućnosti da se pronade stalno zaposlenje [4]. U Republici Srbiji frilenseri se najčešće odlučuju za ovaj oblik rada zbog nemogućnosti nalaženja stalnog posla u svojoj zemlji i to čak njih 40,20%. Fleksibilnost u radu je sledeći faktor koji učestvuje sa 29,77%, dok dodatni prihod učestvuje sa 18,32% prilikom izbora ovog oblika rada. Sve navedeno možemo videti na prethodnom grafikonu.

Po srpskom zakonodavstvu frilenser, ili honorarac, nije ni zanimanje ni delatnost, odnosno njihov status i poslovanje do skoro nisu bili regulisani u srpskom zakonodavstvu. Zakoni o porezu na dohodak građana a ni Zakon o radu nisu prepoznali frilensing kao oblik samozapošljavanja, te još uvek nije jasno definisan njihov status sa svim pravima i obavezama.

Uprkos neprepoznavanju statusa frilensinga fizička lica koja u slučaju obavljanja nekog posla primaju nadoknadu za to u obavezi su plaćanja poreza na svaki priliv novca po osnovu zarade, po Zakonu o porezu na dohodak građana koji propisuje: *da porez na dohodak građana plaćaju sva lica koja ostvaruju dohodak, da se dohodak građana plaća na prihode iz svih izvora, osim posebno izuzetih ovim Zakonom kao i da pod ovaj porez potpadaju zarade, prihodi od samostalne delatnosti, autorskih prava, prihodi kapitala, prihodi od nepokretnosti, kapitalni dobici i ostali prihodi* [5]. Tako da je obveznik plaćanja poreza na dohodak građana svako fizičko lice angažovano od strane klijenta za koje je plaćeno i u obavezi je da na isplaćeni iznos plati nastalu poresku obavezu. Obaveza je stvorena i ako se isplata obavlja u gotovini, na ruke ili preko platformi za plaćanje iz inostranstva.

U Srbiji je interesovanje za frilensere dospelo u javnost tek nedavno, nakon što je Poreska uprava dostavila rešenja kojima se potražuju porezi i doprinosi za poslednjih pet godina. U Srbiji rok zastarelosti na poreske obaveze je pet godina. Usledila je pobuna frilensera koji su za ove rešenja krivili Poresku upravu navodeći da nije znala kako da obračuna poreze za ovu vrstu samozapošljavanja. U tom trenutku javnosti Srbije nije bilo jasno ko su frilenseri u Srbiji i kojim se to poslovima bave. Povodom toga Naled je 2020. godine sproveo istraživanje – internet anketu, koja je dala određena tumačenja o samom pojmu [3]. Frilenseri u našem sistemu bi trebalo da predstavljaju preduzetnike – bilo da su paušalci ili vode poslovne knjige, nezavisne profesije poput umetnika ili ljudi koji kao fizička lica obavljaju određene poslove koji mogu, a ne moraju da se obavljaju preko interneta.

Digitalna privreda i pandemija virusa COVID-19

Na sve ekonomske aktivnosti u svetu, pa i u Srbiji uticala je pandemija izazvana virusom COVID-19. Veliki broj događaja koji zahtevaju angažovanje frilensera koji se bave planiranjem i organizovanjem događaja, fotografijom, dizajnom i kreativnim pisanjem je otkazan. Ako se uzme u obzir da plate frilensera zavise od ugovorenog posla za naredni mesec, onda možemo videti da se sa pojavom pandemije virusa COVID-19 pojavio čitav niz problema.

Kako je kriza izazvana pandemijom uticala na srpsku digitalnu privredu može se videti iz istraživanja obavljenog od strane - Inicijativa digitalna privreda čiji zaključci pokazuju da je većina startapova (start up) i digitalnih kompanija imala negativne posledice, pad prodaje i to preko 60% [6]. Više od polovine digitalnih kompanija i frilensera imalo je pad prihoda preko 30%. Većina digitalnih kompanija nije otpustala zaposlene, ali je izvršeno smanjenje zarada. Sa jedne strane, smanjena je potražnja za određene IT pozicije, dok je s druge strane došlo je do povećanja interesovanje za IT stručnjake u uslužnim i servisnim delatnostima. Srpske digitalne kompanije su u prvom periodu pandemije više pogođene od stranih kompanija.

U sprovedenim anketama frilenseri su se u periodu pandemije, čak njih 85%, izjašnjavali da će morati tražiti alternativne izvore prihoda. U tom trenutku ta činjenica je bila zabrinjavajuća, jer Srbija je u vrhu po udelu stanovništva koje zarađuje na internetu, podaci su pokazivali da funkcioniše 4 frilensera na 1000 stanovnika.

Prema odluci Vlade Republike Srbije deo frilensera koji su registrovani kao preduzetnici dobiće bespovratna finansijska sredstva od države u visini minimalnih plata. Cela srpska privreda je u ovom periodu doživljava promene u poslovanju posebno u smeru otvaranja novih kanala komunikacije sa klijentima poput uvođenja elektronske trgovine. Na osnovu ankete koju je sproveo Naled, pod nazivom Analiza efekata ekonomskih mera za ublažavanje ekonomskih posledica pandemije virusa COVID-19 na privredu, 20,9% ispitanih preduzeća se preusmerilo na elektronsku trgovinu [7]. Ove organizacione izmene otvorile su nove kanale prodaje i oglašavanja što je imalo pozitivan uticaj na zdravlje zaposlenih i klijenata koji nisu morali da izlaze iz svojih bezbednih domova.

Nakon prvog šoka izazvanog pandemijom virusa COVID-19, dalji događaji pokazuju širenje zajednice frilensera kako u svetu tako i u Srbiji, jer se prednost daje radu od kuće. Ujedno počinje da se shvata prednost frilensinga koji pruža finansijsku stabilnost, fleksibilno radno vreme, pa čak i društveno zdravlje. Frilenseri imaju veću slobodu i kontrolu nad svojim radnim okruženjem, radnim vremenom i klijentima a omogućava im da svoje usluge ponude širom sveta. Rad od kuće je produktivniji od rada u kancelariji među kolegama. Menja se sagledavanje kompanija o zaposlenima i njihova fizičko prisustvo više nije obavezujuće za radni angažman.

Modeli oporezivanja i kalkulator za frilensere u Republici Srbiji

Prema istraživanjima koje je sproveo Naled, frilenseri u Srbiji nadoknadu za svoj rad ugovaraju po satu ili po obavljenom poslu, a retko kada na nedeljnom ili mesečnom nivou. Prosečna zarada frilensera u Srbiji je 13.021 evra godišnje, što je 1085 evra mesečno, za razliku od istraživanja koje je sproveo UFPS i to na mnogo većem uzorku, gde su prosečna mesečna primanja frilensera 79.250,78 dinara. U većini slučajeva njihova primanja su ravnomerno raspoređena tokom godine. Vlada Republike Srbije je donela odluku da oporezuje sve prihode frilensera bez obzira da li oni dolaze iz zemlje ili iz inostranstva. Značajan pomak u oporezivanju frilensinga nastaje početkom pregovora predstavnika frilensera i države Srbije oko usaglašavanja zakonskog rešenja po kome će frilenseri ubuduće plaćati poreze i doprinose. Predmet pregovora su bile i zaostale poreske obaveze iz prethodnih godina. Osnovana je radna grupa koja se bavila statusom frilensera, ali koja nije imala mandat predloga posebnog zakona. Postojala su mišljenja da je status frilensera moguće rešiti izmenama Zakona o radu. Postavljena hipoteza „*Republika Srbija je modele oporezivanja prihoda frilensera vezala za postojeće zakonske regulative koje se odnose na oporezivanje dohotka građana i nisu direktno vezani za pojam frilensera kao posebne kategorije zaposlenih*” **se pokazala kao tačna.**

Iz tih razloga i dolazi do problema koji počinju krajem 2020. godine kada Poreska uprava iznenada rešava da primeni Zakon o porezu na dohodak građana, nakon dve decenije, na prihode frilensera. Tokom 2021. godine i 2022. godine važno je privremeno rešenje koje nije zadovoljavalo rešavanje svih pitanja ali je državi donelo prihode. Pregovori su nastavljeni i krajem 2022. godine kada je doneto rešenje budućeg načina oporezivanja koje nije najidealnije, ali je racionalnije i primenljivije nego što je to bilo u 2021. godini. Obe strane su dobile odgovore na svoje zahteve, frilenseri način kako će plaćati svoje poreze i doprinose a država, bez obzira na ustupke koje je napravila u slučaju frilensera, dolazi do prihoda koji do sada nisu naplaćivani.

U Republici Srbiji razvijena su dva modela oporezivanja koji frilenseri mogu da koriste i to:

- Prvi model (A) – povoljniji za frilensere koji ne ostvaruju velika primanja od inostranih poslodavaca. Na kvartalnom nivou neoporezivi deo je 96.000 dinara, a na prihode preko ovog iznosa plaća se porez po stopi od 20%. U ovoj varijanti ne postoje normirani troškovi, već se vrši oporezivanje na sve preko neoporezivog dela primanja.
- Drugi model (B) – je po stopi poreza od 10% pri čemu je neoporezivi deo 57.900 dinara a normirani troškovi 34% ukupnog iznosa prihoda za iznos preko neoporezivog dela. Ovaj model plaćanja poreza odgovara frilenserima koji ostvaruju više prihode, što se može videti na osnovu priloženog grafikona.

Grafikon 5: Uporedne efektivne stope - Model A i Model B

Izvor: [8]

Da bi se frilenseri jednostavnije snašli u obračunu svojih obaveza za poreze i doprinose odrađeni su kalkulatori za oba modela na osnovu kojih frilenseri mogu kvartalno prijaviti svoje prihode. Obavezu prijavljivanja prihoda frilenseri stiču od 01.01.2023. godine. Obaveza frilensera je da za sve uplate od 01.01.2023. do 31.03.2023. godine izvrše prijavu i plaćanje obaveza od 01.04.2023. do 30.04.2023. godine.

Po Modelu A, frilenseri koji imaju mesečni prihod od 32.000 dinara, kvartalno 96.000, nisu u obavezi plaćanja poreza niti PIO za primanja koja su ispod ovoga iznosa. Zdravstveno osiguranje je obavezno i minimalni mesečni iznos je 1.402,17 dinara (kvartalno 4.206,51 dinara) koliko iznosi 10,3% na najnižu osnovicu. Kada izvrše prvu uplatu za zdravstveno osiguranje, frilenseri stiču pravo zdravstvenog osiguranja i u sledećih 6 meseci i to ne samo za sebe, već i za uže članove svoje porodice. Ukoliko prihodi iznose više od neoporezivog dela, frilenseri plaćaju za penzijsko i invalidsko osiguranje 24% i automatski sve uplate im ulaze u radni staž. Porez po Modelu A je 20% [8].

Tabela 1. Primer prihoda sa obračunatim porezom na prihod po Modelu A

Model A											
Mesečni prihod u EUR	Kvartalni prihod u EUR	Kvartalni prihod u RSD	Kvartalni bezteretni deo	Normirani troškovi 0%	Osnovica za PID	Porez 20%	Zdravstveno osiguranje kvartalno	PIO kvartalno 24%	Ukupni PID	Poresko opterećenje	Zarada
1	2	3(1x117)	4(19300x3)	5(3x34%)	6(3-4-5)	7(6x10%)	8(6x10.3%)	9(6x24%)	10(7+8+9)	11(10/3)	12(3-10)
100.00	300.00	35100.00	96000.00	0.00	0.00	0.00	4206.51	0.00	4206.51	11.98%	30893.49
200.00	600.00	70200.00	96000.00	0.00	0.00	0.00	4206.51	0.00	4206.51	5.99%	65993.49
230.00	690.00	80730.00	96000.00	0.00	0.00	0.00	4206.51	0.00	4206.51	5.21%	76523.49
240.00	720.00	84240.00	96000.00	0.00	0.00	0.00	4206.51	0.00	4206.51	4.99%	80033.49
245.00	735.00	85995.00	96000.00	0.00	0.00	0.00	4206.51	0.00	4206.51	4.89%	81788.49
250.00	750.00	87750.00	96000.00	0.00	0.00	0.00	4206.51	0.00	4206.51	4.79%	83543.49
300.00	900.00	105300.00	96000.00	0.00	9300.00	1860.00	4206.51	2232.00	8298.51	7.88%	97001.49
370.00	1110.00	129870.00	96000.00	0.00	33870.00	6774.00	4206.51	8128.80	19109.31	14.71%	110760.69
375.00	1125.00	131625.00	96000.00	0.00	35625.00	7125.00	4206.51	8550.00	19881.51	15.10%	111743.49
400.00	1200.00	140400.00	96000.00	0.00	44400.00	8880.00	4573.20	10656.00	24109.20	17.17%	116290.80
467.00	1401.00	163917.00	96000.00	0.00	67917.00	13583.40	6995.45	16300.08	36878.93	22.50%	127038.07
500.00	1500.00	175500.00	96000.00	0.00	79500.00	15900.00	8188.50	19080.00	43168.50	24.60%	132331.50
535.00	1605.00	187785.00	96000.00	0.00	91785.00	18357.00	9453.86	22028.40	49839.26	26.54%	137945.75
600.00	1800.00	210600.00	96000.00	0.00	114600.00	22920.00	11803.80	27504.00	62227.80	29.55%	148372.20
700.00	2100.00	245700.00	96000.00	0.00	149700.00	29940.00	15419.10	35928.00	81287.10	33.08%	164412.90
750.00	2250.00	263250.00	96000.00	0.00	167250.00	33450.00	17226.75	40140.00	90816.75	34.50%	172433.25
800.00	2400.00	280800.00	96000.00	0.00	184800.00	36960.00	19034.40	44352.00	100346.40	35.74%	180453.60
900.00	2700.00	315900.00	96000.00	0.00	219900.00	43980.00	22649.70	52776.00	119405.70	37.80%	196494.30
1000.00	3000.00	351000.00	96000.00	0.00	255000.00	51000.00	26265.00	61200.00	138465.00	39.45%	212535.00
1500.00	4500.00	526500.00	96000.00	0.00	430500.00	86100.00	44341.50	103320.00	233761.50	44.40%	292738.50
2000.00	6000.00	702000.00	96000.00	0.00	606000.00	121200.00	62418.00	145440.00	329058.00	46.87%	372942.00
2500.00	7500.00	877500.00	96000.00	0.00	781500.00	156300.00	80494.50	187560.00	424354.50	48.36%	453145.50
3000.00	9000.00	1053000.00	96000.00	0.00	957000.00	191400.00	98571.00	229680.00	519651.00	49.35%	533349.00
4000.00	12000.00	1404000.00	96000.00	0.00	1308000.00	261600.00	134724.00	313920.00	710244.00	50.59%	693756.00
5000.00	15000.00	1755000.00	96000.00	0.00	1659000.00	331800.00	170877.00	398160.00	900837.00	51.33%	854163.00
10000.00	30000.00	3510000.00	96000.00	0.00	3414000.00	682800.00	351642.00	819360.00	1853802.00	52.81%	1656198.00

Izvor: [8]

Iz tabele primera plaćanja poreza i doprinosa po Modelu A, može se zaključiti da je obaveza frilensera prijava svih prihoda u kvartalu bez obzira da li su uplate izvršene u dinarima iz Srbije ili u stranoj valuti iz inostranstva. U slučaju uplata iz inostranstva obračuni se vrše u dinarima po kursu Narodne banke (u primeru kurs 1 evro – 117,00 dinara).

Po Modelu B, plaćanje poreza i doprinosa za frilensere realizuje se u fiksnom i procentualnom iznosu, a porez na dohodak je 10%. Ovaj model se preporučuje kao bolje rešenje za frilensere sa višim prihodima. Model B mogu da koriste i frilenseri sa nižim prihodima jer tada biraju način da sebi uplaćuju penzijsko i invalidsko osiguranje. Prema istom modelu na bilo koji prijavljen prihod postoji fiksni iznos koji se mora uplaćivati za PIO.

Neoporezivi deo iznosi 19.300 dinara mesečno, kvartalno 57.900 dinara. Normirani troškovi se obračunavaju po stopi od 34%. Za PIO najmanji iznos koji se mora uplatiti je 7.720. dinara mesečno odnosno za jedan kvartal 23.160 dinara. U slučaju većih prihoda naknada za PIO je 24%. Zdravstveno osiguranje se plaća po stopi od 10,3% ili minimalno 1.402,17 dinara mesečno. Porez u Modelu B je 10% [7].

Kod Modela B pojavljuje se kategorija normiranih troškova koji predstavljaju troškove poslovanja frilensera nastalih tokom rada a koje ne moraju pravdati dodatnom dokumentacijom. To su troškovi interneta, licence, struja i drugi troškovi. Ovi normirani troškovi, procenjeni na 34% prihoda, se oduzimaju od ukupnog priliva na račun frilensera.

Tabela 2. Primer prihoda sa obračunatim porezom na prihod po Modelu B

Model B

Mesečni prihod u EUR	Kvartalni prihod u EUR	Kvartalni prihod u RSD	Kvartalni bezteretni deo	Normirani troškovi 34%	Osnovica za PID	Porez 10%	Zdravstveno osiguranje kvartalno	PIO kvartalno 24% ili 3x7720min*	Ukupni PID	Poresko opterećenje	Zarada
1	2	3(1x117)	4(19300x3)	5(3x34%)	6(3-4-5)	7(6x10%)	8(6x10.3%)	9(6x24%)	10(7+8+9)	11(10/3)	12(3-10)
100.00	300.00	35100.00	57900.00	11934.00	0.00	0.00	4206.51	23160.00	27366.51	77.97%	7733.49
200.00	600.00	70200.00	57900.00	23868.00	0.00	0.00	4206.51	23160.00	27366.51	38.98%	42833.49
230.00	690.00	80730.00	57900.00	27448.20	0.00	0.00	4206.51	23160.00	27366.51	33.90%	53363.49
240.00	720.00	84240.00	57900.00	28641.60	0.00	0.00	4206.51	23160.00	27366.51	32.49%	56873.49
245.00	735.00	85995.00	57900.00	29238.30	0.00	0.00	4206.51	23160.00	27366.51	31.82%	58628.49
250.00	750.00	87750.00	57900.00	29835.00	15.00	1.50	4206.51	23160.00	27368.01	31.19%	60381.99
300.00	900.00	105300.00	57900.00	35802.00	11598.00	1159.80	4206.51	23160.00	28526.31	27.09%	76773.69
370.00	1110.00	129870.00	57900.00	44155.80	27814.20	2781.42	4206.51	23160.00	30147.93	23.21%	99722.07
375.00	1125.00	131625.00	57900.00	44752.50	28972.50	2897.25	4206.51	23160.00	30263.76	22.99%	101361.24
400.00	1200.00	140400.00	57900.00	47736.00	34764.00	3476.40	4206.51	23160.00	30842.91	21.97%	109557.09
467.00	1401.00	163917.00	57900.00	55731.78	50285.22	5028.52	5179.38	23160.00	33367.90	20.36%	130549.10
500.00	1500.00	175500.00	57900.00	59670.00	57930.00	5793.00	5966.79	23160.00	34919.79	19.90%	140580.21
535.00	1605.00	187785.00	57900.00	63846.90	66038.10	6603.81	6801.92	23160.00	36565.73	19.47%	151219.27
600.00	1800.00	210600.00	57900.00	71604.00	81096.00	8109.60	8352.89	23160.00	39622.49	18.81%	170977.51
700.00	2100.00	245700.00	57900.00	83538.00	104262.00	10426.20	10738.99	25022.88	46188.07	18.80%	199511.93
750.00	2250.00	263250.00	57900.00	89505.00	115845.00	11584.50	11932.04	27802.80	51319.34	19.49%	211930.67
800.00	2400.00	280800.00	57900.00	95472.00	127428.00	12742.80	13125.08	30582.72	56450.60	20.10%	224349.40
900.00	2700.00	315900.00	57900.00	107406.00	150594.00	15059.40	15511.18	36142.56	66713.14	21.12%	249186.86
1000.00	3000.00	351000.00	57900.00	119340.00	173760.00	17376.00	17897.28	41702.40	76975.68	21.93%	274024.32
1500.00	4500.00	526500.00	57900.00	179010.00	289590.00	28959.00	29827.77	69501.60	128288.37	24.37%	398211.63
2000.00	6000.00	702000.00	57900.00	238680.00	405420.00	40542.00	41758.26	97300.80	179601.06	25.58%	522398.94
2500.00	7500.00	877500.00	57900.00	298350.00	521250.00	52125.00	53688.75	125100.00	230913.75	26.31%	646586.25
3000.00	9000.00	1053000.00	57900.00	358020.00	637080.00	63708.00	65619.24	152899.20	282226.44	26.80%	770773.56
4000.00	12000.00	1404000.00	57900.00	477360.00	868740.00	86874.00	89480.22	208497.60	384851.82	27.41%	1019148.18
5000.00	15000.00	1755000.00	57900.00	596700.00	1100400.00	110040.00	113341.20	264096.00	487477.20	27.78%	1267522.80
10000.00	30000.00	3510000.00	57900.00	1193400.00	2258700.00	225870.00	232646.10	542088.00	1000604.10	28.51%	2509395.90

Najniža osnovica doprinosa za PIO u kvartalu je trostruki iznos najniže mesečne osnovice. Ovo znači da se prema ovom modelu za ukupne zarade od 0-233939.42 uplaćuje 23160 rsd u PIO fond. Za iznose veće od 233939.43 RSD se od porezne osnovice obračunava 24% za PIO

Izvor: [8]

Odabirom adekvatnog modela svaki frilenser može kontrolisati svoje poreze i doprinose, pa u zavisnosti od visine prihoda „troškovi“ za ove namene mogu biti između 10% i 25%. Frilenseri su u prednosti u odnosu na preduzetnike koji i kada ne ostvaruju zaradu moraju plaćati poreze i doprinose.

Ukoliko je frilenser zaposlen, a primanja koja je ostvario po osnovu frilensinga su mu dodatni izvor prihoda, on ne plaća doprinose za zdravstveno osiguranje jer ostvaruje zdravstveno osiguranje po osnovu stalnog radnog odnosa. Ukoliko je lice bilo osigurano kao nezaposleno lice, a sada zasnuje radni odnos po osnovu frilensinga, onda će izgubiti pravo na osiguranje po osnovu nezaposlenosti.

Da bi mogao da ostvari pravo na zdravstvenu knjižicu neophodno je da uplati određeni iznos za zdravstveno osiguranje, što će mu omogućiti da on i članovi porodice ostvare navedeno pravo u narednih 6 meseci. Ukoliko je lice već zaposleno i plaća PIO, a dodatni prihod ostvaruje na osnovu frilensinga, on će i u ovom slučaju imati izdatke za PIO jer se PIO obračunava na sve prihode koje lice ima što će mu doprineti da poveća svoju osnovu za penziju.

Zakonom o porezu na dohodak građana definisan je porez na dohodak koji fizička lica plaćaju na iznos preko 23.000 evra godišnje. Prvih 35.000 evra preko 23.000 evra oporezuje se sa 10%, a iznos preko toga oporezuje se za 15%. Reč je o neto prihodu koji je oporezovan.

Prilikom ugovaranja posla frilenseri bi trebali da definišu način obračuna poreza, jer neke zemlje vrše obračun poreza pre isplate. Svi inostrani isplatioci nemaju isti tretman, sa poreskog aspekta, u Srbiji jer sa mnogim državama Srbija ima ugovor o izbegavanju dvostrukog oporezivanja u kome je preciziran način oporezivanja. U tom slučaju, obaveza frilensera je da plati razliku, ukoliko postoji razlika između plaćenih poreza i doprinosa u inostranstvu, i plaćenih poreza i doprinosa u Srbiji.

Frilenseri u Srbiji imaju i mogućnost registrovanja svoje delatnosti. Postoje dve mogućnosti i to registrovanje preduzetnika ili osnivanje privrednog društva sa ograničenom odgovornošću. Svaki način registrovanja ima svoje prednosti i nedostatke i tip registrovanja zavisi pre svega od prihoda, ali i redovnosti prihoda koji frilenser ostvaruje.

Frilenseri i njihovo oporezivanje u Republici Hrvatskoj

Zakonsko regulisanje pojma frilensinga u Republici Hrvatskoj podrazumeva da se obavljanje ove delatnosti može odvijati na dva načina, i to kao fizičko lice i kao pravno lice. Republika Hrvatska ima 0,20 tržišnog udela u frilensingu i nalazi se na 23. poziciji u svetu.

Obavljanje poslova frilensinga u Republici Hrvatskoj od strane fizičkog lica moguće je zaključivanjem Ugovora o delu, čiju podvrstu čini Autorski ugovor. Pored toga obavljanje poslova frilensinga je moguće registracijom kao preduzetnik. Građanskopravni ugovor u kome je ugovoren jednokratni posao u vremenski određenom roku za određenu nadoknadu je Ugovor o delu. Ugovor o delu u potpunosti je uređen odredbama Zakona o obaveznim odnosima. Zakon definiše Ugovor o delu kao ugovor kojim se izvođač obvezuje obaviti određeni posao a naručilac se obvezuje da isplati naknadu.

Na prihod po Ugovoru o delu plaća se:

- doprinos za penziono osiguranje po stopi od 10% (I. stup 7,5 % i II. stup 2,5 %);
- doprinos za zdravstveno osiguranje po stopi od 7,5%;
- porez na dohodak po stopi od 20% i prirez [9].

Autorski ugovor u Republici Hrvatskoj definisan je Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima („Narodne novine“ br. 167/2003., 62/2017., 96/2018.). Autorska dela predstavljaju intelektualna ostvarenja iz oblasti umetničkog i naučnog područja.

Na autorske honorare potrebno je obračunati sledeće doprinose:

- Za penzijsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti:
- za pensionere i druge osiguranike samo I stupnja ili nivoa – po stopi od 10% ili
- za ostale osiguranike obveznike II stupnja ili nivoa – po stopi od 7,5%;
- Doprinos za penzijsko osiguranje na temelju individualne kapitalne štednje (II stupanj ili nivo), po stopi 2,5%;
- Doprinos za obavezno zdravstveno osiguranje – po stopi od 7,5% [10].

Za razliku od Ugovora o delu, velika prednost ovih ugovora je to što imaju neoporezivi prihod i čine ih troškovi koji se odbijaju od bruto zarade i ne podležu oporezivanju [9]. Neoporezivi prihod za autorska dela je 30% bruto zarade a za ugovore za umetnička dela je 55%. Kod ovog ugovora porez na dohodak iznosi 24%, doprinosi za penzijsko osiguranje 10% i doprinosi za zdravstveno 7,5% isto kao i kod Ugovora o delu [9].

U slučaju registracije frilensera kao preduzetnika u Republici Hrvatskoj, ukoliko nisu obveznici poreza na dodatu vrednost a prihod im ne prelazi 40.000 evra, nabolje rešenje predstavlja registracija kao „paušalac“. Oporezivanje ovako registrovanih preduzetnika podrazumeva određivanje godišnje poreske osnovice na koju se primenjuje poreska stopa od 12%.

Tabela 3. Porezi na dohodak u rasponu zarade u evrima

	Godišnja zarada u €	Mesečna zarada €	Porez na dohodak - godišnji	Porez na dohodak - mesečni
1.	<11.226	933	202	16,83
2.	11.227 – 15.187	do – 1.265,58	273	22,7
3.	15.188 – 19.744	do – 1.645,33	355	29,5
4.	19.745 – 30.374	do – 2.531,16	547	45,5
5.	30.375 – 40.000	do – 3.333,33	713	59,4

Izvor: Obrada autora na osnovu [9]

Frilenseri kao paušalci su u obavezi plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje u iznosu od 16,5% dok za penzijsko 20%. Republika Hrvatska propisuje poresku osnovicu za obračun doprinosa. Ministar finansija je doneo Naredbu o iznosima za obračun doprinosa za obavezna osiguranja za 2022. godinu koji zavise od prosečne mesečne bruto plate u Republici Hrvatskoj u periodu januar – avgust 2021. godine koja iznosi 9.537,00 kuna po izveštajima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske. Poreska osnovica za frilensere - paušalce je iznosila 3.814,80 kuna. Penziono osiguranje iznosi 15% + 5% što čini 762,96 kuna (572,22 + 190,74), zdravstveno osiguranje je 16,5% što iznosi 629,44 kune a što čini ukupan zbir za doprinose u iznosu od 1.392,40 kuna [11]. Paušalni porez na dohodak plaća se tromesečno do poslednjeg dana svakog tromesečja, kao i pripadajući prirez.

Prema studiji *Freelancing in Croatia: Differences among Regions, Company Sizes, Industries and Markets* (Freelancing u Hrvatskoj: razlike među regijama, veličinama kompanija, industrijama i tržištima) [12] koja je sprovedena 2021. godine možemo videti da u Republici Hrvatskoj 70,6% frilensera posluje sa sedištem u Zagrebu.

Tabela 4. Regionalna poređenja zapošljavanja frilensera u Hrvatskoj

Region	Kompanije koje angažuju frilensere		Kompanije koje ne angažuju frilensere	
	n	%	n	%
Srednji i južni Jadran	11	64.7%	6	35.3%
Severni Jadran i Lika	10	41.7%	14	58.3%
Istočna Hrvatska	12	63.2%	7	36.8%
Severozapadne Hrvatska	14	46.7%	16	53.3%
Središnja Hrvatska	9	60%	6	40%
Grad Zagreb	36	70.6%	15	29.4%
Ukupno:	92	59%	64	41%

Izvor: Obrada autora na osnovu [12]

Studija pokazuje uticaj privredne regionalne razvijenosti kompanija na zapošljavanje frilensera u Republici Hrvatskoj. Nije zanemarljiv uticaj tipa kompanije kao i opredeljenje na lokalni, regionalni ili međunarodni biznis u broju frilensera. Angažovanje frilensera je uobičajeno veće na međunarodnim poslovima.

Uticaj pandemije virusa COVID-19 na frilensere evidentan je već početkom 2020. godine uvođenjem restriktivnih mera od strane Vlade Republike Hrvatske. Prve na udaru su bile slobodnjačke profesije kao i otpuštanje frilensera. *Hanza Media*, jedan od najvećih medijskih holdinga, otpustio je odmah na početku pandemije virusa COVID-19 30 zaposlenih. Svim frilenserima otkazao ugovore, a ostalim zaposlenima smanjio plate od 5% do 25%. U ovom paketu otpuštanja i raskida ugovora nalazili su se novinari, IT stručnjaci, web dizajneri, grafički dizajneri ali i mnoge druge frilenserske profesije [13].

Probleme prouzrokovane početkom pandemije virusa COVID-19 brzo su prevazišle potrebe za sve većim angažovanjem frilenserskih profesija upravo zbog važnosti angažovanja zaposlenih na daljinu. Republika Hrvatska se nije zadržala na privlačenju i omogućavanju poslovanja svojim frilenserima već je 2021. godine uvela mogućnost dobijanja digitalne nomadske vize frilenserima iz sveta. Ona omogućava boravak stranim frilenserima u Republici Hrvatskoj u periodu od 6 do 12 meseci sa mogućnošću produženja. Osnovni uslov za dobijanje ove vize je rad za stranu kompaniju kao frilenser [14].

Evidentno je da Republika Hrvatska frilensing shvata kao važan resurs i ozbiljan izvor prihoda zahvaljujući oporezivanju dohotka. Samim tim, evidentno je da hipoteza „*frilenseri u Republici Hrvatskoj su zakonski i ekonomski priznati kao posebna kategorija samozaposlenih sa jasno određenim pravima i obavezama prema državama u kojima posluju*“ **se pokazala tačnom**, i za Republiku Hrvatsku jednu od zemalja koja se postala skoriji njen član.

Frilenseri i njihovo oporezivanje u Bosni i Hercegovini

Frilenseri u Bosni i Hercegovini (BIH) suočavaju se sa brojnim problemima, a ti problemi su znatno izraženiji u odnosu na frilensere i u Republici Srbiji i u Republici Hrvatskoj. Udruženje frilensera iz Bosne i Hercegovine navodi da su u zakonski nepovoljnom položaju, jer im je nametnuta obaveza plaćanja poreza i doprinosa a da pritom od toga nemaju nikakve benefite. Poreska uprava je 2018. godine pozvala frilensere da izvrše plaćanje poreza na ostvarene prihode retroaktivno za 3 godine. Sa druge strane, u Republici Srpskoj poreski organi su pozvali frilensere koji rade za strane kompanije da izvrše prijavu svojih prihoda, ali bez uslova retroaktivnog plaćanja poreza. Tada je nastalo interesovanje za ovu kategoriju zaposlenih.

Udruženje frilensera navodi da nije problem plaćanje poreza, već ostvarivanje prava na lični odbitak i povraćaj poreza, što je u nekim delovima Federacije moguće a u nekima ne. Problem je i zdravstveno osiguranje koje frilenseri plaćaju u iznosu od 4%, a nemaju pristup zdravstvenom sistemu.

Na osnovu istraživanja koje je sprovedo Udruženje frilensera BIH može se uvideti da najveći procenat frilensera čine muškarci i to 68.2%, dok žene čine 31.8%. Najveći broj frilensera u BIH čini mlađa populacija, uzrasta od 20 do 35 godina starosti. Što se tiče bračne strukture možemo videti da su to u najvećem broju slučajeva samci, a tek onda porodični ljudi sa jednim ili dvoje dece. Kao i u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj, gde su frilenseri koncentrisani u glavnim i većim gradovima, ista situacija je i u BIH. Najviše frilensera ima u Sarajevu i Banja Luci. Frilenseri se u BIH najčešće bave web dizajnom, grafičkim dizajnom, pisanjem i editovanjem sadržaja, prevodjenjem, a na kraju lestvice se nalaze virtualni asistenti. Od ukupnog broja frilensera njih nešto više od 70% bavi se samo ovim zanimanjem, dok je u znatno manjem procentu onih lica koji pored ovog posla obavljaju još neki stalni posao u državnoj instituciji ili privatnoj kompaniji. Od ukupnog broja frilensera koji posluju u BIH veliki broj njih radi za strane poslodavce, dok veoma mali broj za poslodavce koji su svoje poslovanje

registrovali u BIH. Razlozi zbog kojih mladi ljudi u ovoj zemlji odlučuju da postanu frilenseri razlikuju se od razloga zbog kojih su se za ovaj posao odlučili frilenseri u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj.

Takođe, frilensing pruža mnogo bolje uslove rada u odnosu na tradicionalne oblika poslovanja. Problemi sa kojima se frilenseri u ovoj zemlji susreću su nedovoljno zakonsko regulisanje njihovog položaja, negativan stav države o njihovom načinu rada ali i nemogućnosti da izvrše plaćanje poreza online. Veliki problem im predstavlja i plaćanje poreza koje moraju izvršiti odmah nakon pristigle uplate. U Udruženju frilensera Bosne i Hercegovine tvrde da su frilenseri spremni da plaćaju veći porez od sadašnjeg, ukoliko im država izađe u susret i obezbedi zakonsko definisanje njihovog statusa ali i omogući da plaćanje poreza izvrše online kao i da im obezbedi korišćenje penzijskog i zdravstvenog osiguranja.

Po važećim zakonima u BIH ne postoji kategorija samozaposlenih – frilenseri pa su oni oporezovani na dohodak stečen po osnovu privremene samostalne delatnosti po kome su fizička lica dužna da sama obračunaju ostvarene prihode i plate porez i to narednog dana od prijema sredstava. U roku od 5 dana su u obavezi da Poreskoj upravi podnesu prijavu o akontaciji poreza na dobit.

Frilenseri koji žive u Republici Srpskoj, a ostvare prihod u drugom entitetu BIH ili drugoj zemlji, u obavezi su da u roku od 7 dana obračunaju i uplate porez po stopi od 10%. Do 10. u mesecu za prethodni mesec su u obavezi da Poreskoj upravi podnesu mesečnu prijavu o ostvarenom dohotku i plaćenom porezu [15].

Krajem 2022. godine frilenseri u BIH su burno odreagovali na predloge izmene Zakona o doprinosima i Zakona o porezu na dohodak frilensera, jer smatraju da bi usvajanjem ovog predloga morali da izdvoje 50% prihoda iz inostranstva da bi podmirili poreze i doprinose. Frilenseri su u obavezi da od svakog ugovora o delu plate 6% za penzijsko osiguranje a smatraju da od toga nemaju nikakvu korist. Zbog nerešenog statusa i nepriznavanja nove kategorije samozaposlenih frilenseri u BIH traže da se unutar postojećih zakona omogući njihovo pravo na zdravstveno osiguranje, pravo na penzijsko osiguranje kao i priznavanje radnog staža. Takođe, oni zahtevaju da se definiše njihov pravni položaj i status samozaposlenih lica, odnosno frilensera [16].

Pored navedenog problema, nedefinisanja frilensinga u zakonodavstvu BIH, još jedan značajan problem za frilensere je to da moraju sami da prijavljuju, obračunavaju i plaćaju svoje prihode. U slučaju da frilenser ne podnese poresku prijavu, Poreska uprava će u ime poreskog obveznika izvršiti podnošenje poreske prijave. Ukoliko frilenser ne izvrši plaćanje po osnovu poreske prijave, Poreska uprava može izdati nalog za plaćanje, a ukoliko ovaj nalog ne bude plaćen u zakonskom roku u tom slučaju dolazi do pokretanja prinudne naplate. Svi frilenseri koji ne postupaju u skladu sa ovom procedurom podležu krivičnom i prekršajnom postupku. Na osnovu Zakona o poreskom postupku Republike Srpske frilenseri koji ne podnesu poresku prijavu po osnovu ostvarivanja dohotka iz inostranstva u određenom roku, platiće novčanu kaznu od 500 KM do 1500 KM.

Poreska uprava BIH nema direktnu online vezu sa bankarskim sektorom, ali je uz pomoć sigurnosnih agencija došla do podataka da je 2021. godine ostvaren promet od 29 miliona KM, od kojih je 4,2 miliona KM otišlo u budžet ove zemlje po osnovu poreza i doprinosa. Takođe, Poreska uprava BIH navodi da su u periodu od 2018. do 2021. godine fizička lica podnela nešto manje od 1600 poreskih prijava na osnovu kojih je naplaćeno 3,1 milion KM doprinosa za zdravstveno osiguranje i 7,6 miliona KM poreza na dohodak. U iznos ovih poreza uključeni su prilivi iz inostranstva fizičkih lica, po svim osnovama, a ne samo po osnovu frilensinga.

Status frilensera je i pre pandemije virusa COVID-19 i nakon nje nepromenjen. Procenjuje se da u BIH ima preko 15.000 frilensera i u Udruženju frilensera Bosne i Hercegovine navode da ih čudi da uprkos doprinosu privredi BIH, i time da nisu na teretu države, nema zainteresovanosti za ozbiljan dijalog između vlasti i frilensera [17].

Na samom početku pandemije virusa COVID-19 frilenseri gube prethodno zaključene poslove, a ujedno imaju poteškoće da pronađu nove poslovne partnere. Međutim pojava pandemije virusa COVID-19 je sa sobom, pored čitavog niza negativnih posledica, donela i nešto dobro i to prelazak na savremene online oblike poslovanja, što je upravo ovoj kategoriji radnika omogućilo da dođu do određenog poslovnog angažmana. Nakon pandemije virusa COVID-19, broj frilensera u ovoj zemlji se povećao, jer dolazi do sve većeg pružanja usluga na daljinu, odnosno fizičko prisustvo na radnim mestima počinje da biva stvar prošlosti u brojnim profesijama. Na osnovu svega izloženog, prethodno postavljenu hipotezu „u Bosni i Hercegovini pojam frilensinga kao samozaposlenja još uvek nije jasno definisan sa svim pravima i obavezama što otežava zadržavanje postojećih i privlačenje stranih frilensera” se može potvrditi.

Zaključak

Analizom frilensinga kao nove kategorije samozapošljavanja u svetlu novog trenda “gig” ekonomije, dolazi se do zaključka da se svaka država našla u situaciji prepoznavanja ove kategorije samozaposlenih. S obzirom na dugogodišnje postojanje ove vrste radnika države na ovim prostorima prilično kasne u njihovom prepoznavanju. To i predstavlja razlog nedovoljne definisanosti samog pojma frileninga i frilensera za koje se daju razna tumačenja, ali ih ni Zakon o radu ni drugi zakoni ne prepoznaju jasno.

U radu je izvršena detaljna analiza položaja frilensera u pravnom, ekonomskom i poreskom sistemu analiziranih zemalja. Analizom se može videti da Republika Srbija ima značajan pomak u definisanju statusa frilensera za razliku od Bosne i Hercegovine koja u ovom pogledu nije uradila skoro ništa, a koja je kao i Republika Srbija kandidat za ulazak u Evropsku uniju. Položaj frilensera je u Republici Hrvatskoj u značajnoj meri zadovoljavajući, imajući u vidu da je donela čitav set zakona koji se tiču ove vrste radnog angažovanja. Takođe, najveći procenat među frilenserima čine muškarci između 20 i 40 godina života koji su završili srednju školu ili fakultet i koji rade najčešće za više stranih poslodavaca. Kao ključni razlozi zašto se sve veći broj ljudi odlučuje za ovaj vid radnog angažovanja, najčešće se navodi fleksibilnost u radu, veće plate, nemogućnost nalaska stalnog posla u svojoj zemlji, raznovrsnost posla, ali i mogućnost dolaska do dodatnih prihoda. U analiziranim zemljama, frilenseri se najčešće bave držanje online časova, programiranjem, grafičkim dizajnom, web dizajnom, video montažom ali i brojnim drugim poslovima.

Republika Srbija počinje oporezivanje frilensera krajem 2020. godine primenom Zakona o porezu na dohodak građana. Tokom analize mogla su se videti dva modela koja se u Republici Srbiji koriste za oporezivanje frilensera. Kada je reč o Republici Hrvatskoj, može se videti koji procenat frilenseri plaćaju na prihod koji ostvaruju po osnovu Ugovora o delu ali i koji procenat plaćaju na prihode ostvarene po osnovu autorskih honorara. Predstavljeno je i šta to sve ova zemlja kao članica EU radi da bi privukla frilense iz drugih delova sveta. Prilikom analize oporezivanja frilensera u Bosni i Hercegovini mogu se videti koji su to problemi sa kojima se frilenseri susreću, i to od samog problema definisanja njihovog pravnog statusa pa do nedovoljne zainteresovanosti Vlade za njihove probleme.

Na osnovu izvršene analize i dobijenih rezultata možemo potvrditi prvu posebnu (H1) hipotezu u Republici Hrvatskoj. Takođe, na osnovu izvršene analize možemo potvrditi i drugu posebnu (H2) hipotezu u Republici Srbiji. Analizom smo potvrdili i treću posebnu (H3) hipotezu u Bosni i Hercegovini.

Na osnovu ove tri potvrđene posebne hipoteze možemo potvrditi osnovnu hipotezu istraživanja koja glasi: *„Sa pojavom pandemije virusa COVID-19 broj frilensera u analiziranim zemljama (Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini) se povećao što je dovelo do povećanja prihoda po osnovu njihovog oporezivanja.”* Zaključujemo da smo istraživanjem potvrdili osnovnu hipotezu i posebne hipoteze.

Bibliografija

- [1] Radović Marković M., Radulović D., Đukanović B., Working from Home – Economic, Legal and Socio-Psychological Aspects of Working from Home Sremski Karlovci, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad, 2021., str. 22.
- [2] Predrag R., Frilenser - "Duh globalno poželjnog apolida", Sociološki pregled, 2022., vol. 56, br. 2, str. 726-727.
- [3] Naled, Fleksibilni oblici angažovanja, Anketa sa frilenserima, preuzeto 14.02.2023. sa: <https://www.naled.rs/htdocs/Files/06136/Nalazi-online-ankete-sa-frilenserima.pdf>
- [4] Reljanović M., Misailović J., Radnopravni položaj digitalnih radnika - iskustva evropskih zemalja, Strani pravni život, 2021., br. 3, str. 423.
- [5] Zakon o porezu na dohodak građana ("Sl. glasnik RS", br. 24/2001, 80/2002, 80/2002 - dr. zakon, 135/2004, 62/2006, 65/2006 - ispr., 31/2009, 44/2009, 18/2010, 50/2011, 91/2011 - odluka US, 7/2012 - usklađeni din. izn., 93/2012, 114/2012 - odluka US, 8/2013 - usklađeni din. izn., 47/2013, 48/2013 - ispr., 108/2013, 6/2014 - usklađeni din. izn., 57/2014, 68/2014 - dr. zakon, 5/2015 - usklađeni din. izn., 112/2015, 5/2016 - usklađeni din. izn., 7/2017 - usklađeni din. izn., 113/2017, 7/2018 - usklađeni din. izn., 95/2018, 4/2019 - usklađeni din. izn., 86/2019, 5/2020 - usklađeni din. izn., 153/2020, 156/2020 - usklađeni din. izn., 6/2021 - usklađeni din. izn., 44/2021, 118/2021, 132/2021 - usklađeni din. izn., 10/2022 - usklađeni din. izn., 138/2022, 144/2022 - usklađeni din. izn. i 6/2023 - usklađeni din. izn.)
- [6] Ljuboja J., Kuzman T., Stefanović T., Kukić Z., Inicijativa digitalna Srbija, Skener digitalne privrede, Kako pandemija COVID -19 utiče na domaći digitalni sistem?, preuzeto 25.02.2023. sa: <https://www.dsi.rs/skener-digitalne-privrede-covid-19/>
- [7] Institut za razvoj i inovacije, Analiza - efekti ekonomskih mera za ublažavanje negativnih posledica COVID-19 na privredu, Naled, 2022., Beograd.
- [8] Udruženje frilensera Srbije, Tabela sa obračunima poreza od 2023, ažurirana radna verzija: preuzeto 27.02.2023. sa: <https://ufp.rs/tabela-sa-obracunima-poreza-od-2023-azuri/>
- [9] Simić M., Pausal, Kako posluju frilenseri, Savet frilensera, Hrvatska, preuzeto 08.03.2023. sa: <https://blog.pausal.rs/kako-posluju-frilenseri-hrvatska/>
- [10] Vidaš I., Drugi dohodak od autorskih i umjetničkih djela, preuzeto 10.03.2023 sa: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/51777>
- [11] Hrvatska obrtnička komora, Nove osnovice za obračun doprinosa za obvezna osiguranja za 2022, Zagreb, preuzeto 11.03.2023. sa: https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2021-12/Nove_osnovice_za_obra%C4%8Dun_doprinos_a_za_obvezna_osiguranja_2022.pdf
- [12] Globočnik Žunac A., Zlatić S., Buntak K., Freelancing in Croatia: Differences among Regions, Company Sizes, Industries and Markets, University North, Croatia, Business Systems Research, 2021., Vol. 12 No. 1, str. 116.
- [13] Prtorić, J., Covid-19 lays bare precarious working conditions of Croatian journalists, NEWSROOM, preuzeto 14.03.2023. sa: <https://ipi.media/covid-19-crisis-lays-bare-dire-working-conditions-of-journalists-in-croatia/>
- [14] Welcome Center, Digital Nomad In Croatia – Everything You Need To Know, preuzeto 15.03.2023. sa: <https://www.welcome-center-croatia.com/post/digital-nomads-croatia>
- [15] Kilx, Kako je regulisano plaćanje poreza za freelancere u Bosni i Hercegovini, preuzeto 15.03.2023. sa: <https://www.klix.ba/biznis/privreda/kako-je-regulisano-placanje-poreza-za-freelancere-u-bosni-i-hercegovini/211022065>
- [16] Ekapija, Izdanje BIH, Frilenseri iz BiH se bune na postojeći sistem zakonodavstva, preuzeto 15.03.2023. sa: <https://ba.ekapija.com/news/3914036/frilenseri-iz-bih-se-bune-na-postojeci-sistem-zakonodavstva>
- [17] Dragojlo S., Jakov M., S., Kovačević, D., Kajosević S., Invisible Balkan Freelancers Fight for Fair Taxation in a Digital Age, preuzeto 15.03.2023. sa: <https://balkaninsight.com/2021/05/06/invisible-balkan-freelancers-fight-for-fair-taxation-in-a-digital-age/>

Datum prijema rada:30.03.2023.

Datum prihvatanja rada:07.06.202